

Тања МИЛОШЕВСКА

НЕТРАДИЦИОНАЛНИ ГЛОБАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ЗАКАНИ

АПСТРАКТ

Овој труд ги разгледува и ги обработува главните прашања во врска со нетрадиционалните глобални безбедносни закани за националната безбедност и регионалната стабилност. Ја одразува распространетата меѓународна грижа за влијанието на организираниот криминал, корупцијата, трговијата со дрога, тероризмот и трговијата со луѓе, на политичката, регионалната стабилност и економската виталност на државите. Рапидното зголемување на глобалната меѓузависност носи нови закани и ранливости, како и нови избори и можности. Одговорите на безбедносните закани во овој поглед треба да ги вклучат државните институции и цивилното општество. Промоцијата на безбедноста во овој глобализиран свет зависи од желбите и од можностите на владите, граѓаните, корпорациите и општествата да придонесат во создавањето на безбедна, праведна и глобална заедница. Безбедноста не е прашање само на надворешни закани за националниот суверенитет, безбедноста, исто така, подразбира општество која ефикасно функционира. Барањата за глобален мир и безбедност, исто така, се барања на националната безбедност.

УВОД

Денешниот свет го карактеризираат брзи и динамични промени кои со себе носат нови и често непредвидливи ризици и опасности за безбедноста на државите. Иако опасноста од класична воена закана на подолг рок не е очекувана, невоените закани не само што добија на разновидност туку и се зголемија по интензитет, простор и време (*Национална концепција за безбедност и одбрана на Република Македонија*, 2003).

Безбедносната парадигма (предизвиците, проблемите, загрозувањето, процесите и институциите) во почетокот на XXI век во споредба со минатото се здоби со значително нови карактеристики.

Во таа рамка, темелно се изменија и значајните објективни фактори кои ја одредуваат безбедносната реалност во одделни држави и во меѓународната заедница во целост, како што, на пример,

се геостратегиските, воено-политичките, стопанските, безбедносните, еколошките и други фактори.

Но, се изменија и осознавањето и сфаќањето на безбедноста во современото општество, и тоа како комплексна појава за која не се карактеристични (како во минатото) само воено-политичките, туку и пошироките социјални и културно-цивилизациски димензии.

Сите овие измени настануваат во рамките (и под влијание) на процесите на глобализација и интернационализација, што државите и меѓународната заедница при обезбедување на безбедноста ги става пред нови предизвици и проблеми (А. Гризолд, 2006).

Процесите на глобализација и интернационализација придонесуваат за комплексноста на современото загрозување на безбедноста. Во тие рамки заканите за безбедноста сè потешко можат да се делат на надворешни и внатрешни. Внатрешнодржавните проблеми бргу добиваат меѓународни димензии и спротивно (J. Baylis, 2001). Ова е последица од карактеристиката на нетрадиционалните безбедносни ризици и закани да се прелеваат и да ги преминуваат границите на државите како безбедносни објекти.

Ваквата изменета слика честопати се опишува како ново безбедносно опкружување (*security environment*), во кое заканите, односно ризиците и несигурноста сè повеќе произлегуваат од невоената сфера на безбедноста, отколку од традиционалната безбедносно-воена сфера. Новото безбедносно опкружување се опишува како многу подинамично и неизвесно, исполнето со опасности за кои традиционалните безбедносни системи не можат да понудат сеопфатен одговор (Л. Георгиева, 2006).

Суштински променетите состојби и тенденции во сферата на заштитата на поединците и општествата во современата меѓународна заедница неминовно ја наметнуваат и потребата за редефинирање на безбедноста. Новиот концепт на безбедноста, односно новата дефиниција на безбедноста ќе мора да ги опфати сите нејзини значајни содржини, како подеднакво важни. Тоа ја вклучува и промената на содржината на безбедносната политика на современите држави во смисла на ставањето на акцент на невоените средства (аспекти) и механизми во безбедносните дејности.

Класичните извори на загрозување во голема мерка се збогатеани со нови и уште поопасни загрозувања – економски кризи (шокови), етнички судири, огромни миграции, меѓународен тероризам, меѓународен организиран криминал, глобалното загадување и уништување на околината.

Ако загрозувањата во современите односи добиваат „универзален карактер“, тогаш и безбедноста во новите цивилизациско-културни односи добива универзална содржина. Во современите опште-

ства постои сè подлабока поврзаност и меѓузависност на економските, политичките, социјалните, еколошките, воено-одбранбените и на другите подрачја. Овие тенденции, исто така, се карактеристични и на релацијата на глобалното општество, т.е. на глобализацијата како политичка иднина на светот (М. Котовчевски, 2000).

Во новите меѓународни односи, традиционалното поимање на силата (моќта) низ воените ефективи е заменето со „различните нови димензии на силата“ (технологија, комуникациите, информациите, како и трговијата и финансиите) (Z. Brzezinski, 1997).

Глобалните проблеми се појавуваат и ги надминуваат националните граници и ги совладуваат капацитетите на индивидуалните нации-држави, а националните држави сè повеќе стануваат ранливи и предмет на надворешно продирање (R. Mansbach, S. Ferguson, D. Lempert, 1976). Државите се подготвени за справување со безбедносните закани кои се излеваат од другите држави, но се помалку способни за развој на политика и на инструменти за ефикасна употреба на нетрадиционалните прашања кои не зависат од државата. Значајни проблеми може да се јават поради конфликтот меѓу државни и недржавни „без суверенитет“ актери, како што се меѓународните терористичко-криминалните организации (P. Williams, 1994).

Меѓународните конфликти не исчезнуваат кога надвладува меѓузависноста, туку напротив, конфликтите добиваат нова форма и се зголемуваат. Зголемената меѓузависност меѓу нациите, особено леснотијата за меѓународните патувања и комуникации, дерегулацијата и приватизацијата на националните економии, создавањето на *глобална* материјална култура преку масмедиумите кое води кон пораст на потрошувачката во цел свет за полуксузни производи, заедно со глобализацијата на меѓународните финансии, го олесни развивањето на она што е вистински единствен глобален пазар (или пак, барем, најблаго кажано, серија на меѓусебно поврзани регионални пазари) и за дозволени и за недозволени стоки. Истакнатиот пораст во глобалната трговија (која е десеткратно зголемена во минатите 20 години) направи да биде речиси неможна контролата на извозот и увозот и така ги направи националните граници повеќе порозни, со што недозволените стоки, движењата и трансакциите станаа лесни за сокривање (A. Jamieson, 1990).

БЕЗБЕДНОСНИТЕ ИМПЛИКАЦИИ НА НЕТРАДИЦИОНАЛНИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ ЗАКАНИ

Процесот на глобализација заостри голем број од старите проблеми на меѓународната безбедност, предизвикувајќи нови ризици и предизвици. Станува збор за тероризмот и сепаратизмот, за националните, за религиозните и за други форми на екстремизам, за трговијата со дрога и организираниот криминал, регионалните конфликти, заканата од пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, за финансиските и економските кризи, еколошките катастрофи и епидемии. Сите овие проблеми егзистираа претходно, но во зрата на глобализација, кога светот стана повеќе поврзан и меѓузависен, тие забрзано стекнаа универзален карактер и станаа реална закана за регионалната и меѓународната безбедност.

Сложените меѓународни односи и кризните жаришта во светот создаваат доволен простор за илегална трговија со оружје. По падот на Берлинскиот ѕид во 1989 год., државите од Варшавскиот пакт станаа добро снабдени со оружје, од кое еден дел го пронајде својот пат преку илегалниот пазар за оружје. Конфликтите во Источен Гимор, Западна Африка, Централна, Јужна и Југозападна Азија и поранешна Југославија само ја засилија трговијата со оружје. Порозните меѓународни граници и корумпираните или погрешно тренираните сили на законот исто така влијаеја врз трговијата со оружје од која бенефицираа терористичките и организираниот криминални рупи.

Горенаведените трендови ги мотивираа групите, како, на пример, *Ал Каеда* и *Хезболах*, да развијат сопствени криминални способности. Но, колумбискиот ФАРЦ можеби обезбедува најдобар перативен пример за поврзаноста на меѓународниот организиран криминал и тероризам. Инволвираноста на ФАРЦ во трговијата со дрога од стратегија на едноставно даночење еволуираше до директна контрола и дистрибуција. Трговијата со дрога на ФАРЦ обезбеди ефистицирано оружје, комуникациска технологија и помогна за воспоставување на контрола на 40 % од колумбиската територија“ (Anderson M. Thomas, 2004).

Недозволените лекови и дроги станаа еден вистински глобален родукт со огромно значење (трговската вредност изнесува 300-500 илијарди долари годишно) (A. Jamieson, 1990). Канцеларијата на бединетите нации за контрола на дрога и превенција на криминалот (УНОДЦП) известува дека последните две декади сме сведоци на *глобално ширење на трговијата со дрога*, претставена како вистински глобален феномен (Светски извештај за дрога, 2000).

Освен ефектите на наркотиците врз *внатрешната* безбедност и стабилност на државите-ресурси, тие исто така предизвикуваат сериозни проблеми и за нивните *надворешни* односи. Поврзаноста со наркотици може сериозно да го оцрни имиџот на државата-ресурс во меѓународната сцена (А.Р. Lupsha, 1989).

Најсериозен политички проблем кој го создадоа наркотиците за државите производители и транзитните држави претставува корупцијата на јавните институции. Наркотрговците имаат пристапни канали во националните влади. Поради тоа тие често користат пари наместо насилство, купувајќи согласот, а служејќи се со закани таму каде што митото не помага. Корупцијата деградира многу општествени и политички институции, со што ја ограничува ефикасноста на владините антинаркоактивности и самиот интензитет и обемот на државните активности и дејства.

Корупцијата, како старо-нов феномен, продуцира огромни негативни последици – таа го прави поуспешен криминалот (го засилува и го забрзува), ги отежнува легалните вложувања, го забавува вкупниот економски развој, немилосрдно ги црпе државните пари и, што е најлошо, корупцијата е најголем непријател на демократијата и на вкупните демократски процеси, особено кај државите во развој. Митото и корупцијата во големи размери претставуваат смрт за новите демократии и најголема сопирачка за нивниот побрз економски развој (М. Котовчевски, 2000).

Глобалните процени во врска со корупцијата се интензивираа во последните години. Има зголемена евиденција дека корупцијата нанесува загуби на развојот. Таа, исто така, ја отежнува ефективноста со која домашните заштеди и странската помош се користат во многу држави во развој и со тоа се попречува помошта од надвор. Корупцијата е поврзана со донаторите, невладините организации и граѓаните (Светска банка, 1997).

Една од посериозните последици од корупцијата се чувствува во правниот систем. Правните системи што се дефективни и неспособни да ги пронајдат и да ги осудат криминалците и терористите водат кон евентуално пропаѓање на општествата. Организираниот криминал и терористичките групи се пронајдени на мрачната страна на системот на стекнато право и фракционерски борби. Ако поткупувањето во политичкиот систем води до употреба на правниот систем за нивни сопствени цели, криминалистичките и терористичките групи се на пат кон целосно преземање на државата. Навистина, ова е веројатно најдобрата од сите можни средини за напредување на тероризмот и организираниот криминал. Затоа, државите кои имаат правен систем подложен на корупција ќе се соочат со еден од најголемите ризици да бидат предводени од терористи и криминалци (К.

Thachuk, 2002). Борбата против тероризмот не може да биде добиена само на военото боиште и со најсофистицираниот безбедносен систем, најдобрите структури и посветениот безбедносен персонал. Сето тоа е бескорисно ако е само потценето од еден единствен акт на корупција. (R. Noble, 2001).

Глобалната војна со тероризмот има откриено голем број критични слабости и ранливости во меѓународниот систем. Иако долго време се подразбираше дека терористите и организираниот криминал ги користат независните држави како засолништа од кои тие извршуваат операции, сè до неодамна беше нејасно до кој степен овие групи се имаат инволвирано во регионите и дека значаен клуч за расветлување на оваа мистерија лежи во зборот **корупција**. Терористите и организираниите криминалистички групи експлоатираат многу системски слабости на државите за корупциски цели. Тие имаат измамено и поткупено владини функционери, кои виртуелно ја продаваат независноста на државата за да создадат „држава од корист“ за самите себе. (K.Thachuk, 2002).

Организираните криминални групи се здобиваат со заштита за широк ранг на криминални активности и со создавање на врски со државната безбедност и разузнавачките агенции, формираат автономни центри на моќ кои се имуни на кривично гонење и се способни да ги контролираат локалните политичари и да манипулираат со медиумите (M. Dziedzic, L. Rozen, P. Williams, 2002).

Распадот на Југославија и војните кои се појавија доведоа до пораст на организираниите криминални активности во Југоисточна Европа. Потребата да се финансираат воените напори од различни групи инволвирани во конфликтот во регионот доведе до појава на т.н „воена економија“, која ги создава своите фондови од илегални активности. Мрежите и пазарите кои беа создадени за време на војните продолжија да постојат и по нивно завршување затоа што се покажаа како многу профитабилни. Понекогаш дури и мировните сили беа вклучени во такви активности (како трговија со луѓе и проституција), а исто така често стануваат конзументи на „производите“ на криминалните групи (Романски центар за истражувачко новинарство, 2003). „Штом организираната трговија со луѓе наиде на погоден тло и рамки на некоја држава или регион, таа расте брзо и воспоставува сирајешки ризици за стабилноста и иднината на државата. Кога веќе еднаш ќе се воспанови, мрежата за недозволена трговија се поврзува со другиите воспоечки криминални организации коишто ги држат другите сфери на влијание во криминалниот пазар, како што се: тероризмот, дрогата, тргувањето со оружје.“ (Пакт за стабилност на Југоисточна Европа, 2003).

Етничките, религиозните, социјалните и националните разлики кои се толку длабоко вкоренети кај балканските народи, исчезнуваат кога се работи за пари кои се добиени од овие нелегални активности. На пример, постојат докази за силна поврзаност меѓу албански и српски банди, кои сметаат дека стабилизацијата на регионот е против нивните интереси (G.E. Curtis, 2003).

Статистиките кои се издадени од Меѓународната организација за миграција во 2001 год. покажуваат дека проценети се од 700,000 до 2 милиони жени и деца, кои годишно се дел од трговијата со луѓе, што создава приход околу 9,5-10 билиони американски долари годишно (ИОМ, 2001).

Профитите од трговијата со луѓе имаат негативно влијание врз националната безбедност преку поттикнување на перење на пари, измами, даночен криминал, фалсификување на документи, трговија со наркотици, оружје и украдени возила, продажба на човечки органи и други криминални активности. Со поткопување на легалните пазари за работна сила во нестабилните региони и попречување на владите во економската и политичката транзиција или постконфликтна реконструкција, трговијата со луѓе придонесува за одржување на нестабилна и кривка политичка средина. Фактот дека таквите сериозни нарушувања на човековите права на милиони жртви поминува главно неказнето ја индицира главната ерозија на сите напори да се засили заштитата на човековите права како водечки принцип на правдата и законот.

Споменатите закани за безбедноста, заедно со меѓународниот тероризам, оружјето за масовно уништување, нефункционалните држави кои не го загрозуваат само сопственото население туку го destabilизираат целиот регион, станаа основни извори на загрозување на современата безбедност (N. Hänggi, 2003).

Тие видови комплексни закани, пак, бараат еднакво комплексни решенија.

Мерките на државите во врска со комплексните закани за безбедноста можат да бидат успешни само ако се целосни, а тоа значи дека станува збор за повеќедимензионална, односно повеќеслојна дејност која опфаќа различни дејности, како што, на пример, се економските, разузнавачките, воените, дипломатските, транспортните, правосудните, полициските, криминалистичките и други, чија цел не е само отстранување на последиците од современото загрозување на безбедноста, туку и отстранување на причините за настанување на самото загрозување (B. Buzan, O. Waever, J. Wilde, 1998).

ЗАКЛУЧОК

Светските водачи стојат пред предизвикот да се придружат и да ги практикуваат новите глобални норми. Во Милениумската декларација на ООН од септември 2000 год., некои основни вредности се претставени како суштински за меѓународните односи во XXI век. Тие се *слобода, еднаквост, солидарност* (вклучувајќи праведност/непристрасност и социјална правда), *толеранција*, почитување на природата и заедничка одговорност (за водењето на економскиот и социјалниот развој, како и заканите за меѓународниот мир и безбедност) (Милениумска декларација на ООН, 2002).

Глобалните закани ја загрозуваат глобалната безбедност, но исто така, тие индиректно претставуваат сериозна закана и за националната безбедност на современите држави во меѓународната заедница.

Брзите комуникации, можноста на заедничка контрола и постојаната координација покажуваат дека сите овие глобални предизвици можат успешно да се елиминираат со заедничка организирана и водена акција, во која државите водат сметка за пошироките, односно глобални вредности, преминувајќи ги тесните национални рамки.

Ниедна држава не може сама да се бори против заканите на новиот период, било да станува збор за силна или за слаба држава. Човештвото има потреба за соработка и за солидарност повеќе од кога и да е.

SUMMARY

This paper highlights the principal issues and concerns about non-traditional global security threats upon national security and regional stability. It reflects the widespread, international concern about the impact that organized crime, corruption, narcotic trade, terrorism and human trafficking are having on political and regional stability and economic vitality of the states.

Rapidly increasing global interdependence brings with it new threats and vulnerabilities as well as new choices and opportunities.

Responses to security threats considered in this sense should involve both state institutions and civil society. The promotion of security in such a globalized world depends on the willingness and ability of governments, citizens, corporations, and civil society organizations to contribute to the creation of a safe, equitable, and just global community.

Security is not just a question of external threats to national sovereignty security also means an effectively functioning society.

Ultimately, the requirements of global peace and security are also the requirements of national security.

ЛИТЕРАТУРА

- Гризолд Антон, 2006: *Словенија во изменетиа безбедносна средина*
Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје
- Георгиева Лидија, 2006: „Менаџирање на ризици“, Филозофски факултет, Скопје.
- Котовчевски Митко, 2000: „Национална безбедносии на Република Македонија – илриет дел“, Македонска цивилизација, Скопје
- Котовчевски Митко, 2000: „Национална безбедносии на Република Македонија – ирв дел“, Македонска цивилизација, Скопје.
- Национална концепцијата за безбедносии и одбрана на Република Македонија*, Собрание на Република Македонија, 2003.
- Baylis John, 2001: *International and Global security in the post-cold war er*
Oxford University Press, New York.
- Brzezinski Z., 1997: *The Grand Chessboard*, New York.
- Buzan Barry, Waever Ole, de Wilde Jaap, 1998: *Security: A Framework f Analysis*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Curtis G.E., 2003: *Nations Hospitable to Organized Crime and Terrorism*
Federal Research Division, Library of Congress, <http://loc.gov/rr/frc>
- Dziedzic M., Rozen L., Williams P., 2002: *Lawless Rule Versus Rule of Law the Blakans*, United States Institute of Peace Special Report, No. 97
- Hänggi Neiner, 2003: *Making use of security sector governance*, LIT Verl: Münster.
- International Organization for Migration, 2001: *Trafficking in Migrar Quarterly Bulletin* 23.
- Jamieson A., 1990: *Global Drug Trafficking*, Conflict Studies, 234.
- Lupsha A.P., 1989: „The Role of Drugs and Drug Trafficking in Invisa Wars“, во: D.J. Mabry, ed., *The Latin American Narcotics Trade c U.S. National Security*, Greenwood, New York.
- Mansbach W.R, Ferguson Y.H, Lempert D.E., 1976: *The Web of Wc Politics*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, New York.
- Noble. R., 2001: *Interpol Press Release*.
- Romanian Center for Journalism of Investigation, 2003: *Trade with Pove Human Beings Trafficking*, Report of the Human Beings Traffick in the Balkans, www.proiect.ns/archives/00032.html.
- Sanderson M. Thomas, 2004: „Transnational Terror and Organized Cri Blurring the Lines“, *SAIS Review*, vol. XXIV, No.1.

- Stability Pact for South Eastern Europe, 2003: *Development of Anti-Trafficking training module for Judges and Prosecutors*, International Center for Migration Police Development.
- Thachuk K., 2002: *Corruption: The International Security Dimension*, NDU Symposium.
- UN Millennium Declaration*, A/55/L.2, 2000: New York, www.un.org.
- Williams P., 1994: „Transnational Criminal Organizations and International Security“, *Survival*, 36, No.1.
- World Bank, 1997: „Reducing Corruption“, *World Bank Policy and Research Bulletin*, 8 (3), <http://www.worldbank.org>.
- World Drug Report*, 2000: supra note 12.